

Batı Dışı Toplumlarda Bir Meslek ve Disiplin Olarak Sosyal Hizmet: Katar Örneği

Social Work as A Profession and Discipline in Non-West Societies: The Case of Qatar

ÖZET

Sosyal hizmet uygulamaları farklı zaman ve mekânlarda her zaman var olmuştur. Sosyal hizmetin akademik bir disiplin ve meslek olarak tarih sahnesine çıkmasında kapitalist sistemin sebep olduğu sosyal sorunları sarmanın yanı sıra insancıl amaçları gerçekleştirmeye yönelik çabalar etkili olmuştur. Bu bağlamda çalışma ile Körfez ülkesi olan Katar’da, sosyal hizmetin alan yazımında yer alan bilimsel çalışmalar ve mesleki uygulamalar mercek altına alınmıştır. Diğer taraftan ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmete ilişkin uygulamaları irdelenmiştir.

Katar ülkesi bağımsızlığına yeni kavuşmuş olmasına rağmen sosyal hizmet alanında hem mesleki hem de akademik olarak önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Özellikle ülkede yer altı kaynaklarının bulunmasına bağlı artan refah, hızlı kentleşme, eğitimin yaygınlaşması gibi pek çok sebep sosyal hizmeti bir gereksinime dönüştürmüştür. Ülkede ulusal eğitim fakültesinin kurulması ile çeşitli üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde uluslararası müfredata uygun şekilde entegrasyon sağlanarak sosyal hizmet alanında eğitimler verilmeye başlanmıştır. Sosyal hizmet uygulama alanında ise bakanlıklar bünyesinde pek çok faaliyet sürdürülmektedir. Ayrıca sosyal hizmet alanında sivil toplum kuruluşlarının önemli ölçüde varlık gösterdikleri görülmüştür. Sosyal hizmet boyutuyla değerlendirildiğinde ise ülkenin refah düzeyinin yüksek olmasına bağlı, hizmet sektörünün tamamına yakının göçmenlerden oluştuğu görülmüştür. Ülkede göçmenlere karşı insan hakları ihallerinin çokluğu sosyal hizmet açısından önemli bir sorun olarak durmaktadır. Bu bağlamda Katar’da sosyal hizmet eğitimi, uygulaması ve sosyal hizmet açısından sorun olarak görülen hususlara da odaklanılmış ve çalışmada detaylı olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Batı Dışı Toplumlar, Katar, Disiplin.

ABSTRACT

Social work practices have always existed in different times and places. Efforts to overcome the social problems caused by the capitalist system as well as to achieve humanitarian goals were effective in the emergence of social work as an academic discipline and profession on the stage of history. In this context, the study examined scientific studies and professional practices in the social work literature in the Gulf country of Qatar. On the other hand, the social service-related practices of non-governmental organizations in the country were examined.

Although the country of Qatar has just gained its independence, it has made important strides in the field of social work, both professionally and academically. Many reasons, such as increasing prosperity due to the availability of underground resources in the country, rapid urbanization, and the spread of education, have turned social service into a necessity. With the establishment of the national education faculty in the country, training in the field of social work has begun to be provided at undergraduate and graduate levels in various universities by ensuring integration in accordance with the international curriculum. In the field of social work practice, many activities are carried out within ministries. It has also been observed that non-governmental organizations have a significant presence in the field of social services. When evaluated from the social service perspective, it is seen that almost the entire service sector consists of immigrants, due to the high welfare level of the country. The abundance of human rights violations against immigrants in the country remains an important problem in terms of social services. In this context, the issues seen as problems in terms of social work education, practice and social work in Qatar are also focused on and presented in detail in the study.

Keywords: Social Work, Non-Western Societies, Qatar, Discipline.

GİRİŞ

Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu tanımında da vurgulandığı üzere sosyal hizmet uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik disiplindir (International Federation of Social Workers, IFSW, 2014). Sosyal hizmetin meslekleşme süreci incelendiğinde çok da eski olmayan bir geçmişe sahip olmakla birlikte, 1800’lü yılların başlarında kentsel bölgelerde insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik birer girişim olarak başladığı görülmektedir (Zastrow, 2015: 2). Diğer taraftan sosyal hizmetin meslek olması iki temel nedene dayanmaktadır. Birincisi kapitalist yöntem ile kalkınan ülkelerin kalkınma neticesinde oluşan yaraları sarma çabasıdır ki bu durumun temel belirleyicisi sanayi devrimidir, ikincisi ise tamamen insancıl amaçlardır (Acar ve Çamur Duyan; 2003: 2-3, Kongar, 1972: 11; Akyıldız, 2018: 153). Diğer bir bakış açısına göre “Esasen sosyal hizmet mesleği

Metin Zafer¹
Ali Rıza Abay²

How to Cite This Article

Zafer, M. & Abay, A. R. (2024). “Batı Dışı Toplumlarda Bir Meslek ve Disiplin Olarak Sosyal Hizmet: Katar Örneği” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:4; pp:588-598. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11097948>

Arrival: 05 March 2024
Published: 30 April 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr., İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ORCID: 0000-0002-2360-1162

² Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0003-3615-010X

bir afet ve acil durum çocuğu olarak tarih sahnesine çıkmıştır.” (Akbaş, 2015: 169). En nihayetinde sosyal hizmet teorik ve akademik tarafıyla bilim, uygulamaya dönük tarafı ile birer meslek olarak iki boyutlu değerlendirilmektedir (Aslan ve Güngör 2019: 223).

Sosyal hizmete duyulan gereksinimlerle ilgili birçok düşünce ortaya atılmasının yanı sıra bir bilim ve meslek olarak sosyal hizmetin (Social Work) varlığına gereksinim duyulmasında teknolojik gelişmeye karşı insancılaştırmak, toplumlari sosyalleştirmek, bireylerin gelişimine katkı sunmak, değışen koşullara karşı toplumların uyum sağlamlarına yardımcı olmak, sosyal değışmeye etki etmek, bireylerin refahını sağlamak ve etkileşimlerini arttırmak, sosyal işlevselliğe mani olan engelleri aşmak, toplumsal bilinci geliştirmek, insan haklarını güvence altına almak, sosyal kaynak ve refahın dağılımını dengelemek gibi unsurlar belirleyici olmuştur (Kut, 1988: 3, akt. Tomanbay, 2018: 39).

Aslında farklı zamanlarda ve mekânlarda sosyal hizmet uygulamaları her zaman var olmuştur. Öyle ki tarih boyunca her toplumda engelliler, yaşlılar, farklı hastalıklar gibi sosyal hizmet uygulamalarını gerektiren unsurların olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda her toplum içerisinde barındırdığı dezavantajlılar ile ilgili ekonomik koşulları, kültürleri, dini gelenekleri doğrultusunda çözüm yolları üretmişlerdir (Çelik, 2020: 5). Özellikle çalışmada yer alan Katar’ın dini yapısı göz önünde bulundurulduğunda şu hususa da değinmekte fayda bulunmaktadır. Sosyal refah ve sosyal hizmet uygulamalarının hem özelde hem de devlet bazında İslam dininin zuhur etmesiyle birlikte uygulandığı tarihi kayıtlarda yer aldığı görülmektedir (Çelik, 2020a: 29-30). Nitekim sosyal hizmet mesleği de ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri ile mevcut şartların sağladığı sosyal politikalara göre farklılaşmakta ve de şekillenmektedir (Yanardağ ve Yanardağ, 2019: 7). Diğer taraftan vurgulandığı üzere sosyal hizmet aynı zamanda birer disiplin olma özelliğini taşımaktadır. Akademik olarak ilk defa 1898 yılında New York Hayırseverlik Örgütlenme Cemiyeti tarafından çalışanlara, eğitim kursunun verilmesiyle resmi olarak başlayan sosyal hizmet eğitimi kısa süre içerisinde birçok yükseköğretim ve üniversitede vermeye başlanmıştır (Zastrow, 2015: 3-4). Sosyal hizmet biliminin, Batı’da kurumsallaşması ile dünyanın birçok ülkesinde zamanla akademik olarak yer bulmuştur.

Bu bağlamda araştırmanın konusu bütünlüğünde Katar devletinde sosyal hizmetin ortaya çıkış nedenleri, akademik ve mesleki uygulamaları mercek altına alınacaktır. Bunun yanı sıra sosyal hizmet ile ilgili resmi, özel ve sivil toplum örgütleri tarafından ne tür uygulamaların yapıldığı irdelenecektir. Sosyal hizmet insanın varoluşuna etki eden sorunlarla mücadele etmesinden dolayı, daha çok insana özgü olumsuz durumlara odaklanmaktadır (Thompson, 2013: 246). Bu minvalde Katar’da sosyal hizmet açısından sorun olarak görülen hususlara da odaklanılacaktır. Bu yönüyle yapılan çalışmanın sosyal hizmet bilimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KATAR DEVLETİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Kısa Siyasi Tarihi

Katar’ın kısaca tarihine bakıldığında, 1871 yılında Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altına girmiş olmasına karşın, 1. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı’nın Arap yarımadasında çekilmesi ile 1916 yılında Birleşik Krallığın egemenliği altına girmiştir. Daha sonra 1971 yılında Birleşik Krallığın bölgeden çekilmesiyle Katar bağımsızlığını ilan etmiştir. Aynı zaman dilimi içinde Birleşmiş Milletler ve Arap birliğine üye olmuştur. 1981 yılında ise Körfez İş birliği Konseyine (KİK) üye olmuştur. 1995 yılında mevcut yönetime Şeyh Hamad bin Khalifa al Thani saray darbesi yaparak yönetimi ele geçirmiştir. 2013 yılında dördüncü oğlu Şeyh Tamim bin Hamad al-Thani’ye görevi devretmiştir. Bu bağlamda Katar’ın yönetim şekli anayasal monarşidir. Ülkede başbakan ve bakanlar kurulu emir tarafından atanmasının yanı sıra tüm yetkide emirde toplanmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021).

Ülkenin Coğrafi Konumu

Basra körfezinin doğusunda küçük bir yarımada ve de Körfez İş birliği Konseyinin en küçük ülkesi konumunda olan Katar, 11,521 km²’lik yüzölçümünün kıyı şeridi 550 km, kara sınırı ise 60 km olup Suudi Arabistan’la komşudur. Başkenti Doha, resmi dili Arapça olmakla beraber yaygın şekilde İngilizce konuşulmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021; Yılmaz, 2017: 88).

Katar Ekonomisi

Katar ekonomisi bir dönem inci avcılığı ve balıkçılık ile yürütülürken, petrol rezervlerinin keşfi ile ülke ekonomisi önemli değışimler yaşamış ve yaşam standartları oldukça yükselmiştir. (Ayhan, 2009: 96). Katar en büyük üçüncü petrol ve doğalgaz rezervine sahip olmasının yanı sıra dünya da kişi başına düşen en yüksek gelire sahiptir. Diğer taraftan BM tarafından insani gelişmişlik açısından Arap devletleri içinde ilk sırada yer almaktadır (Baabood, 2017: 3).

Katar'da Sosyo- Kültürel Yapı-Demografi ve Din

Katar, 2012 verilerine göre 1,8 milyon nüfusa sahip olup Uluslararası Para Fonunun (IMF) verilerine göre 2021 nüfusunun 2,8 milyon olduğu öngörülmüştür. Nüfusunun büyük bir bölümü yabancılardan oluşan ülkenin nüfusunun %12'si Katarlı Arap, %88'i Asyalı yabancılardan oluşmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Ülkenin vatandaşlarının önemli bir kısmı Arap ve Müslümanlardan oluşmakta olup, büyük bir bölümünün Sünni İslam geleneği içerisinde Vahabi mezhebine bağlı bulunmaktadırlar (Harkness, 2020: 21; 57). Ayrıca ülke nüfusunun %30'u Hindu, Hristiyan ve Budistlerden oluşmaktadır (İnsamer, 2020).

Katar'lıların büyük bir bölümü Müslüman'dır fakat diğer dinlere mensup olanlara herhangi bir yasal engelleme sözü konusu değildir. Bu anlamda hem yasal olarak hem de toplum bazında farklı inançlara karşı hoşgörü hâkimdir. Aynı zamanda ülkeye gelen gurbetçiler ve ziyaretçilerin İslam inancına saygı göstermeleri gerekmektedir (Expatica, 2021). Katar halkı soy olarak bedevi olmasının verdiği karakteristik özellikleri gereği cömert ve misafirperverdir. Büyük ölçüde İslami gelenek hâkimdir. Bu minvalde daha çok geleneksel elbiseler tercih edilmektedir. Kadınlarda ise son zamanlarda Batı tarzı giyim tercih edilmektedir (Britannica, 2021). Evlilikler genelde kendi vatandaşları arasında yapılmaktadır. Körfez devletleri dışında yapılacak evlilikler için resmi izin alınması, devletin sağlayacağı istihdam ve diğer yardımlardan yararlanmaması gibi seçeneklerle yabancılarda yapılacak evlilikler engellenmeye çalışılmaktadır (Everyculture, t.y).

KATAR DEVLETİNDE SAĞLIK, SOSYAL GÜVENLİK, SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI

Herhangi bir ülkede sağlık, sosyal politika, sosyal güvenlik, aileye yönelik sosyal politikalar gibi uygulamaların varlığı ve uygulama modeli sosyal hizmet açısından önemli bir gösterge olarak görülmektedir. Bu nedenle alt başlıklar oluşturularak Katar devletinin bu uygulamalarına yönelik kısa bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Katar'da Sağlık Sistemi

Katar'da sağlık sistemi Halk Sağlığı Bakanlığı (MOPH) öncülüğünde Hamad Medikal Kurumu (HMC) ve Temel Sağlık Kurumu üyeleri ile kurulan komite tarafından yönetilmektedir (MOPH, 2017: 5). Hamad Medikal Kurumu bünyesinde birçok hastane, klinik ve ulusal ambulans servisleri bulunmaktadır. Kâr amacı gütmeyen hizmet veren bir organizasyon olmakla birlikte vatandaşlarına ücretsiz hizmet vermektedir. Göçmenlere ise devlet sübvansiyonlu oranlarda sağlık hizmeti verilmektedir (Güner, 2021:369).

Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik

Katar Devlet'inde sosyal güvenlik ve sosyal politikalara bakıldığında Çalışma ve Sosyal Bakanlığına bağlı Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı; dul kadınlara, boşananlara, yaşlılara ve emeklilere mali yardım sağlamaktadır. Katar Kızılay Derneği, Katar Gençlik ve Spor Derneği, bazı spor kulüpleri gibi sosyal ve beşerî hizmetler sunan başka organizasyonlar da bulunmaktadır (Lacey M Sloan, 2010).

Yine Katar devletinde vakıflar ve İslam İşleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Zekât Fonu 1992 yılında kurulmuş olup bu fon aracılığı Müslümanlardan bağış, sadaka ve yardımlar alınarak düşük gelirli kişilere mali yardımlar yapılmaktadır (Hukoomi, t.y). Ayrıca Katar'da eğitim devlet tarafından ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Katar Devleti sosyal güvenlik kapsamında ücretsiz olarak vatandaşlarına emekli maaşı, hastalık sigortası, doğum sigortası ve tıbbi bakım sağlamanın yanı sıra işsizlere sosyal yardımlarda bulunmaktadır (Qatar Ofw, t.y).

Aileye Yönelik Sosyal Politikalar

Katar devletinin tarihsel olarak aile yapısı, İslami ilkeler tarafından yönetilmektedir. Aynı zamanda örgütlü bir güç olarak aşiret bağları ön planda tutulmaktadır. 1960 yılında aile ile ilgili ilk resmi politikalar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda düşük gelirli aileler, boşananlar, yetimler gibi savunmasız kesimlere para ve konut yardımları yapılmaktadır.1990 yılına gelindiğinde Sheikha Moza, aile işleri yüksek konseyi başkanlığı, aile geliştirme merkezi, aile danışma merkezi olmak üzere bir dizi kuruluşun kuruculuğunu üstlenerek ailenin sosyal gelişimine katkıları sunmuştur. 2030 yılı aile bütünlüğünü sağlamaya yönelik Katar vizyonu ile artan boşanma oranları, aile-iş çatışması, aile içi şiddet gibi konulara odaklanarak aileyi güçlendirmek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda devlet- sivil toplum örgütleri ve özel sektörün birlikte çalışması gerekliliği vurgulanmıştır (Center for international and Regional Studies, t.y).

KATAR DEVLETİNDE EĞİTİM VE SOSYAL HİZMET EĞİTİMİ

Katar'da Eğitim Hayatı

Katar'da eğitim sistemi eğitim bakanlığı ve yüksek eğitim kurulunca yönetilmektedir. Okul öncesi eğitim özel sektör tarafından sağlanmaktadır. İlköğretim 6 yıl sürmekte ve bunun ardından 3 yıllık hazırlık ve son olarak 3

yıllık ortaöğretim eğitimi ile tamamlanmaktadır. Üniversite eğitimi ise son aşamayı oluşturmaktadır. İlköğretim herkes için zorunlu ve ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Ortaöğretim akademik ve mesleki olmak üzere iki genel akışa yönelik verilmektedir. Bunlar dışında halka yönelik belli alanlarda halk eğitimi verilmektedir. Ayrıca Katar Eğitimi Bilim ve Toplum Geliştirme Vakfı adı altında kâr amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından da eğitimler verilmektedir. Katar'da eğitim dili başta Arapça olmak üzere birçok programda İngilizce eğitimlerde verilmektedir (<https://www.qatareducation.info/education-system/education-profile.html>).

Katar Devletinde öne çıkan Katar üniversitesi ve Doha Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne ek olarak her geçen gün artan üniversitelerin dışında uluslararası üniversitelerin şube ve kampüsleri de bulunmaktadır. Katar Emiri'nin annesi Şeyha Mozah'ın özellikle finanse ettiği "Education City" (Eğitim Şehri) olarak kurulan şehirde batının önde gelen üniversitelerinin şubeleri bulunmaktadır (Özoral, 2021: 114). Weill Cornell Tıp Koleji, Georgetown Üniversitesi, Northwestern Üniversitesi, Carnegie Mellon Üniversitesi, Virginia Common Wealth Üniversitesi, Calgary Üniversitesi, Texas A&M Üniversitesi gibi birçok üniversitenin belli alanlarda eğitim veren şubeleri bulunmaktadır (Topuniversities, 2021).

Bu amaçla diğer bir ismiyle başkent Doha'da kurulan "Eğitim Kasabası" ile Asya ve Körfez ülkelerinin en büyük kütüphanelerinden biri olan Katar Milli Kütüphanesi inşa edilmiştir. Ön Asya'nın en büyük eğitim üssü olarak amaçlanan bölgeye tüm bölgelerden öğrencilerin gelmesi hedeflenmiştir (Bilgen, 2019: 61-62).

Katar'da Sosyal Hizmet Bölümünün Kurulması

Katar' da sosyal hizmet uzmanlarının okullarda istihdam edilmesine yönelik çalışmalar bireysel çabalarla başlatılarak 1960 yılı sonrasında da yetkililerce zorunlu olarak istihdam sağlanmaya çalışılmıştır. Bu minvalde Katar Millî Eğitim Bakanlığı'nca engelli çocuklar için sosyal eğitim bölümü adı altında bir enstitü kurulmuştur. Sonrasında bu enstitü sosyal hizmet uzmanları tarafından desteklenmiş ve buna ek olarak 1973 yılında ilk ulusal eğitim fakültesi Katar emirliği tarafından kurulmuştur. Bu fakültede eğitim derslerine ilave olarak sosyoloji ve sosyal hizmet öğretilmeye başlanmıştır. 1977'de ise Katar üniversitesi kurulması ile sosyoloji ve sosyal hizmet alanında ortak bir ana dal programı açılmıştır. Fakat 1980'de ayrı ana dal programlarına ayrılmış ve ilk sosyal hizmet öğrenci grubu 12 kişiden oluşan kız ve erkek öğrencilerden oluşturulmuştur. 1990 yılına gelindiğinde sosyal hizmet lisans öğrenci sayısı 300 kişiyi aşmıştır. Fakat 1999 yılında sosyoloji ve sosyal hizmet bölümleri Katar üniversitesi tarafından desteklenmemiş ve bu karar doğrultusunda bölümler kapatılmıştır. Daha sonra sosyal hizmet eğitimine ihtiyaç duyulmasına gerekçe olarak 2011 yılında 20 öğrenci ile tekrar eğitime başlanmıştır (Sloan vd. 2010. akt. Zengin, 2019: 866-867).

Katar Üniversitesi- Fen Edebiyat Fakültesi- Sosyal Hizmet Programı

Katar üniversitesi sosyal hizmet bölümü eğitimi programına, fen edebiyat fakültesinin bünyesinde eğitim verilmektedir. Fakat sosyal hizmet programı eğitimi sadece lisans düzeyinde kalmıştır. Katar Üniversitesi sosyal hizmet bölümünde genelde sosyal hizmet uzmanları yetiştirmeyi amaçlayarak ve genel sosyal hizmet uygulamasına yönelik bilgi tabanını oluşturarak, Katar kültürü ve sosyal hizmet etiği çerçevesinde eğitimler vermeyi hedeflemektedir. Bu amaçla Katar üniversitesi mezunlarına insan hakları, ekonomik- sosyal ve çevresel adaletin geliştirilmesi, sosyal politika uygulamalarına katılım, bireyler, aileler, gruplar, kuruluşlar ve topluluklarla sosyal hizmet uygulamalarını değerlendirmek gibi beceriler kazandırılmaktadır. Ayrıca sosyal hizmet programındaki staj programı sosyal hizmet mezunlarına istihdam olanağı sağlamada önemli bir işleve sahiptir. Bu bağlamda Hamad Medical Corporation, (Hamad Tıp Kurumu) Aile Danışma Merkezi, Katar İnsan Ticareti ile Mücadele Vakfı, Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (Al Aween), Katar Çocuk ve Kadınları Koruma Vakfı, Katar Yaşlılar Vakfı, El Awsaj Akademisi, Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (Dar Al Inma) Zakat Fonu gibi kuruluşlarda staj ve çalışma imkânları bulunmaktadır (Qatar University, t.y).

Katar üniversitesi sosyal hizmet programı dersleri ise şu şekildedir;

- ✓ sosyal hizmet ve refaha giriş
- ✓ sosyal hizmet ve hukuk
- ✓ sosyal ve kültürel çeşitlilik
- ✓ insan davranışı ve sosyal çevre
- ✓ sosyal refah politikası ve hizmetleri
- ✓ sosyal hizmet genel uygulaması
- ✓ sosyal hizmet araştırma yöntemleri

- ✓ çocuk ve aile hekimliği hizmetleri
- ✓ gelişmiş müdahale modelleri
- ✓ bütünleştirici seminer
- ✓ gençlik refahı
- ✓ zihinsel sağlık sosyal hizmet
- ✓ saha uygulaması
- ✓ mezuniyet projesi
- ✓ insan biyolojisi
- ✓ psikolojinin temelleri
- ✓ sosyal psikolojiye giriş
- ✓ sosyolojiye giriş
- ✓ istatistik

Bunların yanı sıra seçmeli ders ise şu şekildedir;

- ✓ sürdürülebilir kalkınma
- ✓ tıbbi sosyal hizmet
- ✓ ruh sağlığı sosyal hizmet
- ✓ okul sosyal hizmet
- ✓ sosyal hizmet programı değerlendirilmesi
- ✓ toplum ve insan hakları
- ✓ sosyal koruma
- ✓ engellilik rehabilitasyon ve sosyal hizmet
- ✓ sosyal hizmet ve çevre
- ✓ krizler ve afet yönetimi
- ✓ gönüllü sosyal hizmet (Qatar University, t.y).

Doha Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (DI)

2014 yılında, otonom bir tüzel kişilik olarak Arap Araştırma ve Politika Araştırmaları Merkezi tarafından kurulmuş olan Doha Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (DI), sosyal hizmet alanında lisansüstü eğitime 2015-2016 akademik yılında ilk öğrenci kabulüyle başlamıştır. Sosyal hizmet yüksek lisansında toplumsal gelişim ve klinik sosyal hizmet olmak üzere iki program bulunmaktadır. Bu programlarda verilen dersler ve saatleri aşağıdaki gibidir:

Toplumsal gelişim programı dersleri ve saatleri:

- ✓ Dönem: Sosyal hizmet uygulaması I (3 saat), insan davranışı ve sosyal çevre I (3 saat), refah ve sosyal hizmetler politikası I (3 saat), araştırma yöntemleri (3 saat), alan eğitimi I (150 saat).
- ✓ Dönem: Sosyal hizmet uygulaması II (3 saat), insan davranışı ve sosyal çevre II (3 saat), refah ve sosyal hizmetler politikası II (3 saat), veri analizi (3 saat), alan eğitimi II (150 saat).
- ✓ Dönem: Topluluk gelişimine giriş (3 saat), liderlik ve örgütsel davranış (3 saat), seçmeli ders (3 saat), program değerlendirilmesi (3 saat), alan eğitimi III (225 saat).
- ✓ Dönem: Gelişmiş topluluk organizasyonu yöntemleri (3 saat), değişim için toplumu güçlendirmek (3 saat), seçmeli ders (3 saat), mezuniyet projesi (3 saat), alan eğitimi IV (225 saat) (Doha Institute, 2021).

Klinik sosyal hizmet programı dersleri ve saatleri:

- ✓ Dönem: Sosyal Hizmet Uygulaması I (3 saat), İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I(3 saat), Refah ve Sosyal Hizmetler Politikası I (3 saat), Araştırma Yöntemleri (3 saat), Alan Eğitimi I (150 saat).

- ✓ Dönem: Sosyal Hizmet Uygulaması II (3 saat), İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II (3 saat), Refah ve Sosyal Hizmetler Politikası II (3 saat), Veri analizi (3 saat), Alan Eğitimi II (150 saat).
- ✓ Dönem: İleri Klinik Uygulama I (3 saat), Uygulama Alanı I (3 saat), Seçmeli Dersi (3 saat), Program Değerlendirmesi, Alan Eğitimi III (225 saat).
- ✓ Dönem: İleri Klinik Uygulama II (3 saat), Uygulama Alanı II (3 saat), Seçmeli Ders (3 saat), Mezuniyet projesi (3 saat), Alan Eğitimi IV (225 saat) (Doha Institute, 2021).

Ayrıca zorunlu dersler dışında seçmeli olarak verilen dersler şu şekildedir;

- ✓ yerinden edinilmiş nüfuslarla sosyal hizmet ı
- ✓ yerinden edinilmiş nüfuslarla sosyal hizmet ıı
- ✓ sosyal hizmet ve hukuk
- ✓ ruh sağlığı ortamlarında sosyal hizmet ı
- ✓ ruh sağlığı ortamlarında sosyal hizmet ıı
- ✓ sosyal hizmet ve gerontoloji
- ✓ aile ve çocuk refahı (Doha Institute, 2021).

KATAR'DA SOSYAL HİZMETE DUYULAN GEREKSİNİMLER

Her toplumda sosyal hizmete farklı nedenlerle gereksinim duyulmakla birlikte, bazı toplumlarda bu gereksinimler sosyal hizmet açısından acil müdahale edilmesi gereken öncelikli alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim sosyal hizmetin bir taraftan bilimsel ve mesleki olarak insan merkezli olması diğer taraftan insan haklarıyla iç içe oluşu geniş bir gereksinim çeşitliliğini ortaya çıkarmaktadır (Akyıldız, 2022: 381).

Tam da bu noktada Katar'da sosyal hizmete duyulan gereksinimlerin başında hiç kuşkusuz göçmen politikalarındaki hak ihlalleri gelmektedir. Nitekim Katar'a göçmen olarak gelenler için kefil sistemi (Kafala Sistemi) göçün organize edildiği ve de yönetildiği bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmen işçi olmanın koşulları arasında kendisine kefil olacak bir Arap vatandaşı ya da tüzel bir kişilik bulma zorunluluğu bulunmaktadır. Ekonomik ve hukuki her şeyden sorumlu olan bu kefil sistemi ile devlette çalışma izninin alınması, konut ihtiyacının sağlanması gibi temel gereksinimler işverenin sorumluluğundadır. Fakat bu bağımlılık durumu önemli ihlalleri beraberinde getirmektedir. Nitekim ülkeye giriş –çıkış işverenin inisiyatifindedir (ILO, 2015: 5-6). Göçmenler Katar adalet sistemine mağduriyetlerini bildirmek için başvurmaları uzun ve zorlu bir sürece tekabül etmesinden dolayı haklarını aramaktan uzaklaşmaktadırlar (LSE, 2014: 7).

Uluslararası Af Örgütü 2022'de Katar'da düzenlenecek olan dünya kupası için inşa edilen yerlerde çalışanların çalışma koşullarına ilişkin yapmış oldukları incelemeler sonucunda sunmuş oldukları raporlarda önemli derecede hak ihlalini ortaya koymuşlardır. Raporda işverenlerin çalışma kamplarında yaşayan işçilerin %90'nın pasaportuna el koydukları, gecikmeli ödemeler yapıldığı, vaat edilen ücretlerin altında işçilerin çalıştırıldığı gibi birçok ihlale değinilmiştir (Amnesty International, 2013: 32). Ayrıca The Guardian, Katar'da Dünya Kupası için yapılan inşaat çalışmalarında 2010-2020 yılları arasında Hindistan, Pakistan, Nepal, Bangladeş ve Sri Lanka'lı 6500' den fazla göçmenin yaşamını yitirdiğini bildirmiştir ve de bu sayıdan çok daha fazla olduğu da düşünülmektedir (The Guardian, 2021).

Katar'da coğrafi şartlar ile ilgili çöl toprakları, sıcak hava durumu gibi nedenlerden dolayı eski nesil ve petrolün keşfinden sonraki yeni nesil (petrol jenerasyonu) sonrası büyük değişimler yaşanmıştır. Petrol üretimine bağlı olarak yaşamdaki ani lüks değişim toplumda psikolojik, sosyolojik sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.

Modern yaşamın tüm lükslerine sahip yeni neslin problemlerinin yanında Hindistan, Nepal, Pakistan ve Filipinler gibi ülkelerden gelen hizmet sektöründe çalışan göçmenler sosyal hizmet uzmanları açısından irdelenmesi ve üzerinde çalışılması gereken alanlardır. İş gücünde insan hakları ihlalleri Katar'da önemli bir probleme dönüşmüştür. Tutarsız iş sözleşmeleri, maaş kesintisi, hareket kısıtlamaları, keyfi gözaltı, fiziksel şiddet gibi olaylar sosyal hizmetin iş yaşamında çözmesi gereken problemler olarak sıralanabilir (Lacey M Sloan, 2010).

Katar uluslararası arenada siyasi uyum sağlamak ve aktif rol alabilmek adına geleneksel değerlerin bozulmasından endişe eden halkın bir kısmının endişesine karşın kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımını sağlayabilmek için kadınların, eğitim ve politik alanda var olmalarına yönelik teşviklerde bulunmaktadır. Nitekim kadınların sosyal statüleri, siyasal ve ekonomik alandaki kısıtlamaları uluslararası mecrada eleştiri konusu olmaktadır. Bu bağlamda sorunun çözümüne yönelik Pekin'de 1995'te düzenlenen Dünya Kadın Konferansı'na Katar'ın katılması sonrasında

kadınların sosyal statüleri, eğitime teşvik, kamuya çok sayıda kadının atanması gibi birçok iyileştirme yapılmıştır (Özoral, 2021:106, Supreme Council for Family Affairs, 2004: 3). Böylece sosyal hizmet ile pek çok meslek ve disiplin arasında bağ kurmanın olanaklı olduğunu gösteren birçok örnekten söz edilebilir ki bu durum zorunluluğun getirdiği bir sonuç olarak ta görülebilir (Zafer, 2024: 231).

KATAR'DA SOSYAL HİZMET AMAÇLI STK'LAR

Katar Sosyal Hizmet Vakfı

Eski Katar Emiri (Hamad bin Halife es-Sanin)'in eşi, şimdiki Emir (Temim bin Hamad es- Sani)'nin annesi, HH Sheikha Moza bint Nasser öncülüğünde 2013 yılında, Katar Sosyal Hizmet Vakfı kamu yararına özel bir kuruluş olarak kurulmuştur. Temel hedefi şemsiyesi altında çalışan sivil toplum örgütlerinin yeteneklerini geliştirmek, toplum içerisindeki rollerini aktive etmeyi ve bu örgütlerin ilerlemesine katkıda bulunacak stratejileri, politikaları ve programları geliştirmektir (Marhaba Qatar Destinetion Guide, 2021).

Katar Sosyal Hizmet Vakfı bünyesinde bulunan alt kuruluşlar ve görevleri kısaca şu şekildedir;

- ✓ Sosyal Gelişim Merkezi (Nama): Gençlerin yeteneklerini geliştirmek ve de güçlendirilmelerine katkıda bulunmak.
- ✓ Görme Engelliler Merkezi (Al Noor): Görme engelli bireylere eğitim vermek, sorunlarına ilişkin toplumsal farkındalık kazandırmak, bağımsız yaşam sürmelerine katkı sağlamak, toplumsal bütünleşmelerini en üst seviyeye çıkartmak, rehabilitasyon ve insan hakları konusunda destek sağlamak.
- ✓ Engelliler Merkezi (Al Shafallah): Zihinsel engelli ve otizmli bireylere rehabilitasyon, eğitim, toplum bilinci ve insan hakları desteği sunmaktadır.
- ✓ Aile Danışma Merkezi (Wifaq): Aile parçalanmalarının olumsuz etkilerini sınırlamak, aile ve evlilik bağlarının güçlendirilmesi ve danışmanlık hizmeti vermektedir.
- ✓ Yetim Bakım Merkezi (Dreema): Yetimlerin gerekli bakımlarını yapmak, topluma entegrasyonunu sağlamalarına katkıda bulunmak, alternatif koruyucu ailelerdeki düzenlemelerini yapmak.
- ✓ Yaşlı Güçlendirme ve Bakım Merkezi (Ehsan): Yaşlıların gerekli bakımını yapmak, ailelerinin yanında kalmaları için katkı sunmak, yaşlıların çevreleri ve barınmalarını düzenlemek, nesiller arası iletişimi güçlendirmek, topluma kazandırmak ve toplumda yaşlılar ile ilgili bilinç oluşturmak.
- ✓ Sosyal Rehabilitasyon ve Koruma Merkezi (Aman): Hedef gruplar doğrultusunda şiddet ve aile parçalanmalarını engellemek için gerekli koruma ve sosyal rehabilitasyonu sağlamak.
- ✓ Katar En İyi Arkadaşları Girişimi: Gelişimsel engelli, hafif ve orta dereceli bireylerin kapasitelerini arttırmak, onları güçlendirmek ve de topluma entegre etmeyi amaçlamaktadır (Qatar Social Work, 2019).

Vakıf ayrıca uluslararası ilişkilere yönelik, Doha ve Cenevre'de insan hakları raporlarının hazırlanmasında uzmanlaşmış bir kursu denetlemek için çalışmıştır. Ayrıca New York'ta Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) toplantısına katılmaya hazırlanmıştır. Vakıf ayrıca Sürdürülebilir Beşinci Kalkınma Hedefleri doğrultusunda cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi ile ilgili alt komite toplantılarına katılmış ve Katar Devleti'nin ilk gönüllü raporu hakkında bir sunum yapmıştır. Vakfın fiili ihtiyaçlarını belirlemek için hükümet ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklık ve iş birliği alanında, Vakıf ve merkezleri ile ilgili dış taraflar arasında on adet mutabakat ve ortak iş birliği protokolü imzalamıştır (Marhaba Qatar Destinetion Guide, 2021). Bunun yanında UNESCO, UNİCEF ve KIZILAY gibi birçok uluslararası STK'nın ülkede ofisleri bulunmaktadır (Everyculture, t.y).

Doha Uluslararası Engellilik ve Kalkınma Konferansı

Doha Uluslararası Engellilik ve Kalkınma Konferansı dünya çapında 1,5 milyardan fazla insanı etkileyen engelli kişilerin karşılaştığı sorunları ve zorlukları vurgulamak ve ele almak için Sheikha Moza bint Nasser'in himayesinde 2019 yılında Katar'da düzenlenmiştir. Bu konferans Katar ve Ortadoğu'dan ziyade tüm dünyada engelli insanların yaşamının değişimi için somut ve de kalıcı değişiklikler yapmayı amaç edinerek, insan hakları ve engellilik ile ilgili önemli bir yere sahip olmuştur. Ayrıca insan hakları ve engellilik bağlamında sürdürülebilir kalkınma ile ilgili politika geliştirmek için uluslararası temel referans noktası oluşturması beklenen, Birleşmiş Milletler, uluslararası ve bölgesel kuruluşların üst düzey temsilcilerinin yanı sıra sivil toplum, hükümet ve özel sektör temsilcilerinin katılım sağlayacağı Doha Deklarasyonuna dönüşmesi beklenmektedir (Doha, 2019).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmetin temel varsayımını sosyal adalet ve insan hakları oluştururken, diğer taraftan holistik (bütüncül) bakıldığında bu kavramların şemsiyesi altında birçok alt başlıkların olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan yaşlılar, engelliler, göçmenler, yoksullar gibi çok geniş yelpazeden söz edilebilmektedir. Sosyal hizmet bilim olarak, ortaya çıkışı ile dünyanın farklı ülkelerinde akademik olarak yer almaya başlamıştır. Yine sosyal hizmet mesleki uygulamaları bazı ülkelerde etkin çalışma sahası bulurken, bazı ülkelerde henüz bilimsel bir zemine oturtulmamıştır. Bu bağlamda Katar devleti bağımsızlığına yeni kavuşmuş elli yıllık bir devlet olmasına karşın sosyal hizmet alanında hem mesleki hem de akademik olarak önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Katar'da yer altı kaynaklarının bulunması ile başlayan refah, hızlı kentleşme, eğitimin yaygınlaşması gibi nedenler ülkede sosyal hizmetin birer gereksinim haline getirmiştir. Nitekim Batı'da da sosyal hizmet bir bakıma Endüstri Devriminin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkmıştır.

Katar Devleti petrol, doğalgaz gibi yer altı kaynaklarının keşfi ile belirgin bir şekilde hızlı değişimler geçirmiştir. Nitekim devletin refah düzeyi esas alındığında dünyada sayılı ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. Fakat bu değişim sosyal hizmet açısından değerlendirildiğinde birçok olumlu ve olumsuz yansımaları beraberinde getirmiştir. Olumlu yönlerine bakıldığında;

- ✓ Toplumda okuryazarlık probleminin neredeyse ortadan kalkması
- ✓ Yükseköğretim düzeyinin artması ile uzmanlık alanlarının çeşitlenmesi
- ✓ Yoksulluğun hissedilmeyecek boyutta olması
- ✓ Sağlık standartları yüksek ve ulaşılabilirliğinin olması
- ✓ Toplum içerisinde özel gereksinimli gruplara gerek devlet gerekse STK'lar tarafından sağlanan hizmetlerin iyi derecede olması
- ✓ Uluslararası yardım kuruluşları ile koordinasyon ve etkileşimde bulunulması
- ✓ İnsan hakları, demokrasi, özgürlükler konusunda kısmi ilerlemeler kaydedilmesi
- ✓ Özellikle kadınların eğitim ve sosyal yaşamlarında belirgin düzenlemelerin yapılması
- ✓ Güçlü sosyal güvenlik ağının olması
- ✓ Sosyal politika üretme kabiliyetinin artması
- ✓ Göçmenlere istihdam oluşturması, şeklinde sıralanabilir.

Ülke nüfusunun çok az olması ve yer altı kaynaklarının zenginliğine bağlı refah düzeyinin artması sonrasında, ülkede hizmet sektörüne gereksinim duyulmuştur. Fakat bu durumun birer ihtiyaçtan ziyade konfora dönüşmüş olduğu düşünülebilir. Öyle ki Hindistan, Nepal, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelere gelen göçmenler ülke nüfusunun neredeyse yüzde doksanına tekabül etmektedir. Bu da ülkede göçmenlerin konumunu sosyal hizmet açısından değerlendirmeyi gerektirmektedir. Nitekim yapılan çalışmada göçmenler insan hakları ihlalleri ile sıkça karşılaşmaktadırlar. Özellikle göçmenlik şartı olarak uygulanan Kafala sistemi, başta çalışma yaşamında olmak üzere ciddi hak ihlallerine neden olmuştur. Bu duruma karşın Uluslararası Af Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü kuruluşları tarafından hak ihlallerine yönelik raporlar tutulmuştur.

Uluslararası Futbol Federasyonu Birliği tarafından 2010 yılında alınan karar doğrultusunda, Katar Devleti 2022 yılında yapılan dünya kupasına ev sahipliği yapmıştır. Fakat burada da yapılan inşaatlarda çalıştırılan göçmenlere ücretlerin ödenmesi konusu, uzun çalışma süreleri, iş güvenliğinde yaşanan problemler gibi birçok hak ihlali yaşanmıştır. Bu konuda da Katar'ın uluslararası arenada sıkça eleştirilerin odağında olmasını kaçınılmaz kılmıştır. Dramatik şekilde 2010-2020 yılları arasında dünya kupası hazırlıkları süresince 6500'den fazla göçmenin yaşamını yitirdiği belirtilmiştir.

Diğer taraftan ülkede kadınların sosyo-kültürel yaşamları, eğitimi, istihdamı gibi alanlarda son zamanlarda önemli iyileştirmeler yapılmış olsa da hâlâ bir takım eşitsizliğe dayalı uygulamaların olduğu söylenmektedir. Ülke son zamanlarda eğitimde devrim niteliği taşıyan yatırımlarıyla önemli gelişmelere sahne olmuştur. Her geçen gün artan üniversite sayısına ek olarak birçok uluslararası üniversitenin şubeleri açılmıştır. Öyle ki eğitim kasabası adı altında başkent Doha'da yer alan üniversitelerle ülkeyi bölgenin eğitim üssüne dönüştürme çabasında oldukları görülmüştür.

Ülkede sosyal hizmet biliminin yeri incelendiğinde, 1973 yılında ulusal eğitim fakültesinin kurulması sonrasında sosyal hizmet dersleri verilmeye başlanmış hemen sonrasında Katar üniversitesinin kurulması ile sosyal hizmet ve

sosyoloji alanında ortak ana dal programı açılmıştır. 1980 yılına gelindiğinde bağımsız bir bilim olarak öğrenci almaya başlamış, fakat 1999 yılında bölüm Katar üniversitesinde yeterli desteği almadığında kapatılmıştır. 2011 yılından ihtiyaç duyulması sonrası tekrar lisans düzeyinde eğitim vermeye başlanmıştır. 2020 yılında sosyal hizmet bölümü için Doha Lisansüstü Enstitüsünde lisansüstü eğitim vermeye başlanmıştır. Ülkede sosyal hizmet bilimsel olarak uzun yıllar değişim geçirerek son halini almış ve de uluslararası müfredata uygun şekilde entegrasyon sağlamıştır. Fakat sosyal hizmet eğitim ve uygulamalarının ülkenin geleneklerine aykırı olmaması göz önünde bulundurulmuştur.

Sosyal hizmet uygulama alanlarına bakıldığında resmi olarak Vakıflar ve İslam İşleri Bakanlığı bünyesinde bulunan Zekât Fonu kuruluşu ve Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığınca dezavantajlı gruplara mali yardımlarda bulunmaktadır. Eğitim ve sağlığın ücretsiz olduğu, sosyal güvenliğin devlet tarafından sağlandığı görülmüştür.

Sosyal hizmet alanında STK'ların son derece aktif oldukları göze çarpmaktadır. Katar emirinin annesi Sheikha Moza'nın öncülüğünde kurulan Katar Sosyal Hizmet Vakfı bünyesinde sosyal gelişim merkezi, engelliler merkezi, aile danışma merkezleri, Yaşlı Güçlendirme ve Bakım Merkezi, Sosyal Rehabilitasyon ve Koruma Merkezi, Yetim Bakım Merkezi gibi sosyal hizmet alanlarında hizmet verilmektedir. Ayrıca bunun yanı sıra yine alan ile ilgili bir dizi konferanslar Sheikha Moza öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Yine STK düzeyinde sağlık alanında Hamad Medikal Kurumu bünyesinde bulunan birçok sağlık merkezinde ücretsiz sağlık hizmeti sağlanmaktadır.

Sonuç olarak, sosyal hizmetin hem bir disiplin olarak hem de birer meslek olarak Katar Devleti tarafından önemli ölçüde benimsendiği anlaşılmaktadır. Nitekim her sistemin birer ihtiyaçtan doğduğu kaidesinin koşullara göre şekillendiği gözden kaçmamaktadır. Tam da bu hususta, Katar'da sosyal hizmetin neşvünema bulmasındaki itici gücün ekonomiye bağlı refah düzeyinin yüksek olmasının etkisinden söz edilebilir. Diğer taraftan göçmen politikasının Batı ülkelerine benzer şekilde kapitalist sömürü anlayışına dayandığı görülmüştür. Bu yönüyle göçmenlere yönelik insan hakları ihlallerinin geleneksel ve dini referansları doğrultusunda acilen gözden geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, H ve G. Çamur, Duyan. (2003). Dünyada sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkış ve gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14 (1), 1-9.

Akbaş, E. (2015). Diğer Sosyal Hizmet Alanlarında Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Genel Değerlendirme. Tomanbay. İ. (Ed.). *Sosyal Hizmet Uygulamaları* içinde (166-187). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. No: 2875.

Akyıldız, Y. (2018). Sosyal yardım uygulamalarında paradigma değişimi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (65), 150-163.

Akyıldız, Y. (2022). Sosyal çalışma görevlilerinin insan haklarına yükledikleri anlam üzerine nitel bir çalışma: İstanbul örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 367-396.

Amnesty International. (2013). The darks side of migretion spotlight on Qatar 's constructions sector ahead of the world cup.

Aslan, Ş. B. ve Güngör, F.(Bir sosyal bilim disiplini olarak sosyal çalışmanın Türkiye'de bilgi sorunu. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3 (2), 322-236.

Ayhan, V. (2009). *Ortadoğu ve petrol imparatorluk yolu*. Dora Yayıncılık.

Baabood, A. (2017). Qatar's resilience strategy and implications for state–society relations, *Istituto Affari Internazionali Working.17/36*. 1-28.

Bilgen, F, A. (2019). Katar üniversitesi kütüphanesi personel değişimi programı izlenimleri. *Türk Kütüphaneciliği* 33 (1), 61-66.

Britannica. (2021). Erişim adresi: <https://www.britannica.com/place/Qatar> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

Center For International And Regional Studies. (t.y). Erişim adresi: <https://cirs.qatar.georgetown.edu/event/strengthening-family-qatar-challenges-and-required-actions/> (Erişim Tarihi: 19.07.2023).

Çelik, R. (2020). *Sosyal hizmet tarihi*. Grafiker Yayınları.

- Çelik, Y. (2020a). Asr-ı Saadet ve Dört Halife Döneminde Sosyal Hizmet. *Sosyal Hizmet Tarihi* içinde (29-89). Grafiker Yayınları.
- Doha. (2019). Katar vakfı sosyal hizmet, doha uluslararası engellilik ve kalkınma konferansı. Erişim adresi: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/news/dspd/doha-conference-disability.html> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).
- Doha İnstitute. (2021). Erişim adresi: <https://www.dohainstitute.edu.qa/EN/Academics/SOSH/Programs/SocialWork/Pages/Default.aspx> (Erişim Tarihi: 21.07.2023).
- Doha İnstitute. (2021). Erişim Adresi: <https://www.dohainstitute.edu.qa/EN/Academics/SOSH/Programs/SocialWork/Pages/StudyPlan.aspx> (Erişim Tarihi: 03.08.2023).
- Expatica. (2021). Erişim adresi: <https://www.expatica.com/qa/living/integration/culture-and-social-etiquette-in-qatar-70936/> (Erişim Tarihi: 15.08.2023).
- Everyculture. (t.y). Erişim adresi: <https://www.everyculture.com/No-Sa/Qatar.html> (Erişim Tarihi: 17.08.2023).
- Güner, M, E. (2021). Katar sağlık sistemi ve covid-19 pandemisi süreci. *Toplum ve Hekim*. 36 (5).
- Harkness, G. (2020). Changing Qatar: culture, citizenship, and rapid modernization hardcover. *New York University Press*.
- Hukoomi, (t.y). Erişim adresi: <https://hukoomi.gov.qa/ar/charitable-organizations/zakat-fund> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).
- IFSW. (2014). Erişim adresi: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).
- ILO. (2015). travel smart – work smart; a guide for nepali migrant workers in Qatar. Cenevre.
- İnsamer, (2020). Erişim adresi: <https://www.insamer.com/tr/ulke-profilu-katar/> (Erişim Tarihi: 19.07.2023).
- Qatar Ofw. (t.y). Erişim adresi: <https://qatarofw.com/qatar-social-security/> (Erişim Tarihi: 04.08.2023).
- Qatar University. (t.y). Erişim adresi: <http://www.qu.edu.qa/artssciences/departments/social-sciences/programs/BA-Socialwork> (Erişim Tarihi: 14.07.2023).
- Qatar Social Work. (2019). Erişim adresi: <http://www.qatarsocial.org/Ar/Pages/AboutCenters.aspx> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).
- Kongar, E. (1972). *Sosyal çalışmaya giriş*. Sosyal Bilimler Derneği.
- Lacey M Sloan. (2010). Social work education in Qatar. Erişim adresi: https://www.academia.edu/39985805/social_work_education_in_qatar_new_beginnings. (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- LSE. (2014). Labour migrants and access to justice in contemporary Qatar. Londra: LSE Middle East Centre.
- Marhaba Qatar Destination Guide. (2021). Erişim adresi: <https://www.marhaba.qa/tag/qatar-foundation-for-social-work-qfsw/> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- Moph (2017). Ministry of public health state of Qatar annual report.
- Özoral, B. (2021). Körfez ülkelerinde kadınların toplumsal rollerindeki değişim: katar ve Birleşik Arap Emirlikleri örnekleri üzerinden bir karşılaştırma. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*. 4 (1), 103-129.
- Supreme Council for Family Affairs (2004). Reply by the state of Qatar to the questionnaire to governments on implementation of the beijing platform for action (1995) and the outcome of the twenty-third special session of the general assembly (2000). Erişim adresi: <https://www.un.org/womenwatch/daw/Review/responses/QATAR-English.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.07.2023).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). Katar ülke profili. Erişim adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5fa9240113b8762e4ca1a800/Katar%20C3%9Cİke%20Profili.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

- The Guardian. (2021). Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/revealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022> (Erişim Tarihi: 10.08.2023).
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak*, Çev. Buğra Yıldırım, Burcu Hatipoğlu Eren vd., Ed. Özlem Cankurtaran Öntaş, Burcu Hatipoğlu Eren. Dipnot Yayınları.
- Tomanbay. İ. (Ed). (2018). *Sosyal hizmete giriş*. T.C. Anadolu üniversitesi açık öğretim fakültesi yayını.
- Topuniversities. (2021). Erişim adresi: <https://www.topuniversities.com/where-to-study/asia/qatar/guide> (Erişim Tarihi: 28.07.2023).
- Yanardağ, U. Yanardağ, M, Z. (2019). *Yaşlılık ve sosyal hizmet*. Nika Yayınevi.
- Yılmaz, A. (2017). *Uluslararası göç bağlamında körfez ülkelerindeki yabancı işgücü varlığının sosyo ekonomik analizi: Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara üniversitesi/ Orta Doğu ve İslam ülkeleri araştırma enstitüsü.
- Zafer, M. (2024). Afet-acil durumda itfaiye ve sosyal çalışma: kriz temelli müdahalede benzerlikler ve gereksinimler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 230-239.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. (Çev. D, B, Çiftçi). Nika Yayınevi.
- Zengin, O. (2019). Mena bölgesinde sosyal hizmet. 3. Uluslararası ekonomi siyaset ve yönetim sempozyumu. *Dicle üniversitesi iktisadi ve idari ve idari bilimler yayını*. Diyarbakır.